

Prečo deti neposlúchajú

/ ciele nevhodného správania

Deti vedia potešiť, ale aj potrápiť. Každý z nás už asi zažil situáciu, keď sa cítil vyčerpaný, zúfalý, rozčúlený, smutný a možno aj sklamaný zo správania svojho dieťaťa alebo žiaka. Spolu s týmito pocitmi sa vynorila aj otázka: „Prečo to robí? A čo mám robiť? Ako mám správne reagovať? Nič nepomáha...“

Návodom v tejto situácii môže byť pre nás teória cieľov nevhodného správania, ktoré opísal Rudolf Dreikurs. Tá hovorí o tom, že každé správanie má svoje dôvody, svoje ciele. Ak ich rozpoznáme, máme kľúč riešeniu. Už len ho správne použiť. ☺

„Neposlušné dieťa je dieťa, ktorému chýba povzbudenie“

(Walton, Powers 2002)

V tomto texte sa pokúsime predstaviť vám štyri ciele nevhodného správania detí, ako aj načrtnúť ako správne reagovať, či už doma alebo v škole.

„Za každým zlým správaním alebo nedostatkom môžeme nájsť bezprostredný cieľ: chybné správanie je výsledkom chybného detského predpokladu o spôsobe, akým si môže nájsť miesto a získať postavenie. Aby mohol rodič účinne korigovať chybné správanie sa dieťaťa, musí si byť vedomý toho, čo ním dieťa sleduje a ako ho využíva vo svoj prospech.“ (Dreikurs, Grey 1997).

Štyri všeobecné ciele nevhodného správania opísané Rudolfom Dreikursom:

- získavanie **pozornosti**
- boj o **moc**
- **pomsta** (odplata)
- **neschopnosť** ako výhovorka (vyhýbanie sa zlyhaniu)

Ciele nevhodného správania dieťaťa a kľúče k ich rozpoznaníu

Cieľ správania	Pozornosť	Moc	Pomsta / odplata	Neschopnosť - výhovorka, vyhýbanie sa zlyhaniu
Prejavy v správaní	Dieťa je hlučné, nepokojné, vykrikuje, predvádza sa, snaží sa potešiť niekoho nevhodným spôsobom, šaškuje, je hyperaktívne.	Dieťa je agresívne, odmieta autoritu, je drzé, klame, je vzdorovité, panovačné, nechce pracovať, má výbuchy hnevu, potrebuje publikum.	Dieťa je násilné, brutálne, chmúrne, verbálne a/alebo fyzicky zraňuje rovesníkov alebo dospelých.	Dieťa je pasívne a nesnaží sa. Ak sa o niečo pokúsi, rýchlo sa vzdáva. Izoluje sa od ostatných. (Zvyčajne ho nepovažujeme za dieťa s výchovnými problémami - hrozí, že ho prehliadneme.
Dieťa si hovorí:	<i>„Nie som výnimočný, ale ak dokážem získať osobitnú pozornosť, spôsobím rozruch, alebo keď ostatných prinútim, aby mi poskytovali servis, aspoň ma nebudú prehliadať. Počítajú so mnou iba vtedy keď pre mňa niečo robia.“</i> Takéto dieťa hľadá dôkaz o tom, že ho uznávajú, prijímajú, schvaľujú.	<i>„Nemusím byť víťazom, ale aspoň môžem ľuďom ukázať, že ma nemôžu poraziť alebo mi zabrániť robiť, čo chcem, alebo ma donútiť, aby som robil to, čo chcú oni.“</i> <i>„Ak ma nenecháš robiť to, čo ja chcem, nemáš ma rád!“</i>	<i>„Ľuďom na mne nezáleží, ale aspoň môžem robiť veci, aby som sa im odplatil, keď sa cítim zranený.“</i> <i>„Nikto ma nemôže mať rád, nemám silu, ale budú so mnou počítať len vtedy, ak ich budem zraňovať tak, ako sa ja cítim zraňovaný životom. Moja jediná nádej je odplata. Zraním ťa tak, ako ty mňa.“</i>	<i>„Nemôžem sa nikomu vyrovnáť, ale keď nebudem robiť nič, aspoň ma ľudia nechajú na pokoji.“</i> <i>„Neviem robiť nič správne, tak nebudem robiť vôbec nič, nie som dobrý. Nechcem nikoho, aby nik nevedel, aký som hlúpy a neschopný.“</i>
Čo cíti rodič / učiteľ	Cíti sa podráždený a vyčerpaný. Má tendenciu považovať dieťa za otravné, nepríjemné a hnevá ho aj to, že mu musí venovať priveľa času.	Cíti sa porazený, frustrovaný, nehnevaný, dokonca môže pocítiť ohrozenie svojej pozície.	Cíti sa zranený, dieťa môže považovať až za zlé, zákerné alebo protivné.	Cíti sa bezmocný, chce to vzdať. Často si dáva otázku, čo ešte môže s dieťaťom urobiť, dokonca sa pristihne pri tom, že dieťa považuje za hlupáka.
Reakcia dieťaťa na nápravu zo strany dospelého	Dieťa prestáva robiť nevhodnú činnosť, ale len na krátky čas.	Nevhodné správanie pokračuje, ba dokonca sa môže zhoršovať.	Dieťa použije ešte násilnejšie útoky, chce sa odplatiť.	Dieťa neprejavuje žiadnu reakciu.

	Vhodné intervencie pri jednotlivých cieľoch
Pozornosť	<p>Musíme zmeniť naše reakcie. Ak sa dá, nevenovať mu pozornosť, ignorovať nevhodné správanie a presvedčiť dieťa, že môže byť významné prostredníctvom užitočného, sociálne prijateľného správania.</p> <p>Snažíme sa vytvárať situácie, v ktorých sa dieťa môže realizovať.</p> <p>NB! <i>Snaha získať pozornosť je signál dieťaťa, ktoré túži po uznaní. = Nájdite spôsob, ako môže získať uznanie pozitívnym spôsobom!</i></p> <p><u>Vhodné intervencie:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Dohoda / - Nehovoriť nič, prestať učiť, počkať, kým bude ticho / - Konfrontácia s logickými následkami – izolácia / - V triede: dohoda na spolupráci s inou učiteľkou, vyzdvihnutie užitočnosti správania iného dieťaťa, urobiť niečo, čo dieťa neočakáva (zmeňte vaše správanie alebo činnosť), použite zmenu miesta
Moc	<p>NB! <i>Nenechajte sa vliahnúť do boja o moc! Tlak proti tlaku nepomôže!</i></p> <p>Základný princíp: ak sa nemáte s kým hádať, ťažko sa budete hádať... Nenechajte sa „nachytať na udičku“, presne o to tomuto dieťaťu ide.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Povzneste sa nad jeho konanie, nebojujte, nekričte, buďte priateľský. Dajte najavo aj výrazom tváre – „nemám záujem s tebou bojovať“ (pozor na gestá, mimiku...). - Takéto dieťa túži byť v pozícii dôležitosti. Nájdite možnosť, ako sa bude cítiť dôležité pozitívnym spôsobom. <p>Po odhalení cieľa: „<i>Vieš, máš pravdu. Nemôžem ťa donútiť robiť hocičo, ale potrebujem tvoju pomoc. Bol by si ochotný pomôcť mi?</i>“</p> <ul style="list-style-type: none"> - Využite vtip a zmysel pre humor (povzneste sa nad situáciu). Avšak: nezosmiešňujte! - Pri agresívnych prejavoch chyťte dieťa za ruku a povedzte: „Nemôžem ti dovoliť, aby si niekoho zranil alebo ublížil sebe, povedz, kedy ťa môžem pustiť... (dieťa má pocit, že kontroluje situáciu). - Po rozhovore s dieťaťom môžeme vypracovať dohodu, pravidlá správania. Ak sa na jej vypracovaní podieľa aj dieťa, bude skôr ochotné ju rešpektovať. <p><u>-V triede:</u> - Dieťa bojujúce o moc je možno z domu zvyknuté na ponížovanie. Preukážte mu rešpekt a buďte vzorom, ktorý môže napodobňovať (ponížovanie, sarkazmus, irónia nepomôžu). / - Hovorte so žiakom v malej skupine, nie pred všetkými, pretože vás bude odmietať. / - Odídte načas, získajte „oddychový čas“. / - Takéto deti mávajú často vodcovské schopnosti, a preto takémuto žiakovi dajte zodpovednosť, aby to prinieslo ošoh, dajte mu pozíciu vodcu, ktorý spolupracuje. / - Priznajte si, že „toto dieťa ma hnevá a frustruje“. Skúste z neho urobiť svojho obľúbeného žiaka. Povedzte si sám pre seba, že jediný človek, ktorý vás môže nahnevať, ste vy sám. ;))</p>
Pomsta /odplata	<p>Takéto dieťa býva „rozkývané“, zmätené, zraňuje lebo je zraňované, neverí, že by mohlo byť akceptované a milované. - Ukážte mu, že ho máte radi a že vám na ňom záleží.</p> <p>Skúsme si ho získať: Napr. ho požiadajte, aby urobil niečo užitočné, ale špeciálne pre nás. Netrestajme ho, tým by sme ho v jeho presvedčení len utvrdili. Ak je reakcia dospelého odplácajúca, ak sa rozhodne „dieťa si podať“ – potvrdí tým jeho logiku – <i>neviem robiť nič iné, budem robiť to, že vás budem zraňovať.</i></p> <p><u>Intervencie v škole:</u> - Posielajte domov pozitívne správy o žiakovi. / - Nájdite spôsob, ako mu preukázať, že ho máte radi. - Dajte mu najavo, že rozumiete tomu, čo hovorí, pohladkajte ho po ruke. / - Keď sa budete snažiť získať si žiaka, očakávajte, že vás bude testovať. Buďte pripravení na to, že sa vás pokúsi vyprovokovať, aby si dokázal, že život je presne taký, ako si myslel – nik sa o neho skutočne nezaujíma. / - Buďte taktní!</p>

Neschopnosť ako výhovorka /vyhýbanie sa zlyhaniu	<p>Dieťa snažiace sa ukázať svoju neadekvátnosť presvedčte, že je schopné, že dokáže byť úspešné. Je potrebné nekritizovať ho a zamerať sa na jeho silné stránky. V žiadnom prípade nesmieme naplniť jeho očakávania a potvrdiť jeho neschopnosť. Prestaňte ho porovnávať.</p> <p>Oceňujte ho aj za snahu, povzbudzujte ho, prejavte dôveru v jeho schopnosti a presvedčte ho, že chyba je vždy šancou skúsiť to znova a lepšie. Pre tieto deti je to jediný spôsob, ako im pomôcť.</p> <p>Intervencie obsahujú najmä povzbudenie, aby sa deti cítili schopnejšie.</p>
---	---

Použité zdroje:

DREIKURS, Rudolf – GREY, Loren. 1997. *Logické dôsledky*. Nové Zámky: Psychoprof, 1997.

DREIKURS, Rudolf – SOLTZOVIÁ, Vicki. 2012. *Deti ako výzva*. Bratislava : Adlerovská psychoterapeutická spoločnosť, 2012.

OLŠAVSKÁ, Mária: Učiteľ a problémové situácie v edukácii. Bratislava 2015: Dostupné na internete: https://mpc-edu.sk/sites/default/files/publikacie/m_olsavska_ucitel_a_probleмова_situacie_v_educacii.pdf

WALTON, X. Francis, POWERS, L. Robert. 2002. *Ako vychádzať s deťmi*. Bratislava : Psychoprof, 2002.

Vypracovala: Mgr. Jana Lesajová